

YANGI TARBIYA KONSEPTI MANBALARI

Mamatova A.M.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Tayanch soʻzlar: pedagogika, tarbiya, yangilanish, konsept, manba, yondashuv, zaruriyat, tizimlashtirish, tajriba.

Ключевые слова: педагогика, воспитание, обновление, понятие, ресурс, подход, необходимость, систематизация, опыт.

Key words: pedagogy, education, renewal, concept, resource, approach, necessity, systematization, experience.

“O‘zbekiston-2030” strategiyasida belgilangan ta’limda sifatli ko‘rsatkichlarga erishish vazifalari ijrosi jarayonida o‘zbek milliy “Pedagogika”si fanining tayanch asoslari va maqsad-muddaolarini bugungi kun talablari asosida takomillashtirish, ularga tuzatishlar va yangilanishlar kiritib borish muhim hisoblanadi[1]. Bu masala Yangi O‘zbekiston taraqqiyoti g‘oyasi bilan bog‘liq bo‘lib, mazkur yangi g‘oya va mo‘ljallar Tarbiya masalasida yangi konsepti asoslarini belgilab olish, ayniqsa, uning manbalarini tizimlashtirish muhim ahamiyatga egadir. Shu ma’noda bu o‘rinda e’tiboringizni Tarbiyaning yangi konsepti manbalari masalasiga e’tiboringizni tortamiz.

Yangi Tarbiya konseptining milliy manbalari. Tarbiyaning yangi konsepti Pedagogika fanining fundamental asosi sifatida idrok etilmoqda[2]. Shu ma’noda ushbu o‘quv fanining barcha asoslari Tarbiya masalasi doirasida tushuniladi va unda ushbu o‘quv fanining maqsad muddaolari, ob’yektlari, nazariy hamda didaktik omillari va metodologik asoslari bu yondashuv asosida yagona uzviy bog‘liqlikda tushuniladi. Shu jihatdan bundan keyin Pedagogika fanining eng muhim asosiy masalalari bevosita Tarbiya konsepti doirasida o‘rganilishi, o‘zlashtirilishi va amaliyotga joriy etilishi mo‘ljallanayotganligini alohida ta’kidlab o‘tish lozim. Shu ma’noda bu o‘rinda yangi Tarbiya konseptining milliy manbalarini quyidagilar tashkil etishini eslatib o‘tish joiz:

- 1) xalq og‘zaki ijodidagi tarbiyaga oid namunalari;
- 2) yozma merosimizdagi tarbiyaga oid asarlar;

3) hozirgi zamon adabiy-pedagogik asarlaridagi tarbiyaga oid qatlamlar.

Yangi Tarbiya konseptining asosiy manbalaridan biri xalq og‘zaki ijodidagi tarbiyaga oid namunalardir. Bunda asosan katta yoshlilarning kichik yoshlilar tarbiyasi bilan shug‘ullanishi, oila tarbiyasining ustuvor hisoblanishi va tarbiyada milliy qadriyatlar, an‘analalar hamda odatlarning birlamchi bilinishi muhim o‘rin tutadi. Shu sababli bugungi kunda Yangi O‘zbekistonning Tarbiya yangi konsepti xalq og‘zaki ijodidagi tarbiyaga oid namunalarni yangicha yondashuvlar va yangi O‘zbekiston g‘oyasi asosida tizimlashtirish hamda tahlil qilish vazifasini “Xalq pedagogikasi” o‘quv fani tomonidan amalga oshirilishi dolzarb bo‘lib turibdi.

Yangi Tarbiya konseptining muhim manbalaridan biri bu pedagogikamiz tarixida yaratilgan tarbiyaga oid eng muhim asarlardir. Shu ma‘noda quyidagi tarbiyaga oid maxsus pedagogik asarlarni alohida ta‘kidlab o‘tish lozim: Ibn Sinoning “Shifo” asaridagi jismoniy tarbiyaga oid konsepsiya, Yusuf Xos Xojibning “Qutadg‘u bilig” asaridagi ijtimoiy tarbiya g‘oyasi, Abu Nasr Farobiyning “Fozil odamlar shahri” asaridagi fazilatli tarbiya g‘oyasi, Ahmad Yassaviyning “Hikmatlar” asaridagi komil inson tarbiyasi tamoyillari, Alisher Navoiyning “Farxod va Shirin” dostonidagi dunyoviy tarbiya g‘oyasi, Zahiriddin Muhammad Boburning “Mubayyin” asaridagi huquqiy tarbiya g‘oyasi, Boborahim Mashrab she‘riyatidagi ruhiy tarbiya konsepti, Muhammad Rizo Ogahiyning tarixiy asarlaridagi ijtimoiy tarbiya g‘oyasi, Ahmad Donishning “Navodir-ul vaqoi” asaridagi zamonaviy tarbiya g‘oyasi, Abdurauf Fitratning “Najot yo‘li” asaridagi aqliy, jismoniy va ruhiy tarbiya konsepsiyasi, Mahmudxo‘ja Behbudiyning “Padarkush” asaridagi bilimdonlik tarbiyasi g‘oyasi, Shorasil Zununovning xalq hikmatlari asosida ishlab chiqilgan xalqparvarlik tarbiya g‘oyasi va XX asr pedagog olimlarining tadqiqotlarida asoslangan ilmiy tarbiya masalalari[3] yangicha nuqtai nazardan tahlil qilinishi hamda bugungi kun o‘zbek “Pedagogika”sining Tarbiya bo‘limida o‘z aksini topishi eng muhim vazifalardan biri bo‘lib turganligini ta‘kidlab o‘tish lozim.

Bugungi kunda o‘zbek adabiy asarlarida o‘ziga xos pedagogik qatlam mavjud bo‘lib, ularda tarbiyaga oid muhim asoslar va omillar bayon qilib kelinmoqda. Shu jihatdan Tarbiya yangi konseptining asosiy manbalari sifatida Abdulla Qodiriyning “O‘tgan kunlar” asaridagi mardlik va vafodorlik tarbiyasi, Oybekning “Qutlug‘ qon” asaridagi milliy qiyofa tarbiyasi, G‘ofur G‘ulomning she‘riyatidagi yangi vatanparvarlik g‘oyasi, Odil Yoqubovning “Mirzo Ulug‘bek” asaridagi ajdodlarga munosib vorislik tarbiyasi, Pirmqul Qodirovning “Yulduzli tunlar” asaridagi Vatanparvarlik va Vatan tuyg‘usi tarbiyasi, Murod Muhammad Do‘stning “Lolazor” asaridagi inson ruhiyati tarbiyasi masalasi, Muhammad Alining “Amir Temur” tetrologiya asaridagi mardlik, jahongashtalik va jahon xalqlari uchun fidoyilik tarbiyasi kabi masalalar talqin etilishi hamda hozirgi zamon o‘zbek “Pedagogika”si o‘quv fanlarida o‘z ifodasini topishi dolzarb bo‘lib turganligini eslatib o‘tish joiz.

E'tibor berilsa, Tarbiya yangi konseptining milliy manbalarini ana shu uch tarkibdan iborat muhim asarlar tashkil etadi va ularni zamonaviy yondashuvlar asosida o'rganib tizimlashtirish zaruriyat bo'lib turganligini alohida ta'kidlab o'tish kerak.

Yangi Tarbiya konseptining jahon xalqlari pedagogik manbalari. Bugungi kunda Yangi O'zbekiston taraqqiyoti sharoitida idrok etilayotgan Tarbiya yangi konseptining jahon xalqlari pedagogik manbalaridagi ildizlarini aniqlab olish va ularni tizimli tahlil qilib, amaliyotda foydalanish mexanizmlarini ishlab chiqish muhim vazifalardan biri bo'lib turibdi. Bu borada ayniqsa, Yan Amos Komenskiyning "Buyuk didaktika", Genrix Gobisning "Emel", Iogan Pitalosiining "Gerurga maktublar", Konstantin Dmitrevich Ushinskiyning "Tarbiyada xalq ruhi", Jon Dyuning "Xarakter", Albert Kamyuning "Isyonkor odam", Erix Frommning "Begonalik" pedagogik asarlarida bayon qilingan zamonaviy odam tarbiyasi, Modern jamiyat tarbiyasi va umuminsoniy tipik tarbiya masalalari Tarbiya yangi konseptining muhim xalqaro miqyosdagi manbalari hisoblanadi. Bu noyob pedagogik asarlarda insonni zamonaviylashtirish, uni o'z zamoni va davrining ruhiga mos ravishda tarbiyalash va voyaga yetkazish, insonni kundalik baxtli daqiqalarini his qilishga o'rgatish kabi masalalarga oid konseptual tarzda bayon qilingan g'oyalar, usullar va yondashuvlar tahlil qilinib, "Pedagogika" o'quv fanining yangi avlod adabiyotlarida o'z ifodasini topishi muhim ekanligini eslatib o'tish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Diqqat qilinsa, Tarbiya yangi konseptining jahon xalqlari pedagogik merosi va undagi bevosita tarbiyaga oid qatlamlarning yuksak darajada mavjudligi, ularda shaxs yashayotgan zamon va makon ruhining aks etganligi, insonni murakab ijtimoiy sharoitlarda faqat Tarbiya vositasida saqlab qolish g'oyalarining bayon qilinganligi mazkur pedagogik manbalarni yangicha va zamonaviy yondashuvlar asosida o'rganish hamda tizimlashtirish muhim amaliy samara berishini ta'kidlab o'tish lozim.

Yangi tarbiya konseptining ilmiy-pedagogik merosi. Yangi O'zbekiston taraqqiyoti sharoitida idrok etilayotgan Tarbiya yangi konseptining eng muhim manbalaridan birini pedagogik ilmiy-tadqiqotlarda bayon qilingan nazariy g'oyalar, asosli metodikalar va yo'naltirish mo'ljallari tashkil qiladi. Shu jihatdan mazkur merosning quyidagi shakllarini alohida ta'kidlab o'tish lozim:

1) *milliy pedagogik ilmiy tadqiqotlar.* Bu merosda o'zbek pedagog olimlari tomonidan tarbiya nazariyasi, didaktikasi va metodologiyasi masalalari ishlab chiqilgan, ular asosida shaxs tarbiyasini amalga oshirishning an'anaviy mexanizmlari tarkib toptirilgan va bu meros tajriba-sinovdan o'tganligi bilan asosiy tayanch manbasi sifatida qabul qilinishini ta'kidlash lozim;

2) *jahon xalqlari olimlari tomonidan yaratilgan pedagogik ilmiy tadqiqotlar.*

Bu borada zamonaviy texnik imkoniyatlar va texnologiyalar asosida inson miya organining imkoniyatlari va inson organizmining tarbiya talablari hamda mexanizmlarini amalga oshirishda mos keladigan tavsiyalar, yondashuvlar, g'oyalar, konsepsiyalar va metodikalar ishlab chiqilgan, bu asoslarga ko'ra, shaxsni jismoniy, aqliy va ruhiy tarbiyalashda zamonaviys texnik volsitalarning imkoniyatlaridan foydalanish bo'yicha muhim texnologiya asoslarning yaratilganligi mazkur manbalarining bugungi kundagi asosiy tayanchlaridan biri bo'lib xizmat qilishini ta'minlaydi.

Tarbiya yangi konseptining ushbu pedagogik ilmiy-tadqiqot manbalaridagi ta'kidlangan masalalarni yangicha nuqtai nazardan o'rganish, tahlil qilish va ulardan amaliy foydalanishning zamonaviy tayanchlarini ishlab chiqish bugungi kundagi muhim pedagogik vazifalardan biri bo'lib turganligini eslatib o'tish joiz.

Ma'lum bo'ladiki, bugungi taraqqiyotimiz va jamiyatimiz sharoitida idrok etilayotgan Tarbiya masalasining yangi konsepti manbalari o'ziga xos xususiyatlarga egaligi bilan va ularni o'rganish dolzarb bo'lib turganligi bilan diqqatni tortadi. Bunda eskilik bag'ridagi yangilikni kashf qilish tamoyiliga asosan ilmiy, amaliy va metodik faoliyatni amalga oshirish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Shundas qilib bizning zamonaviy jamiyatimizda Tarbiya masalasining yangicha idrok etilishi, mazkur masalaning ildizlarini bugungi talablar asosida zamonaviy shakllarda taxlil qilish, o'rganish hamda ulardan foydalanishning tayanch mexanizmlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq bo'ladi. Buning uchun ilmiy – pedagogik tadqiqot muassasalari va oliy pedagogik ta'lim muassasalarining zamonaviy yondashuvlarga asoslangan yangicha ilmiy – metodik hamkorligini yo'lga qo'yish kutilgan samarani beradi. Shu sababli mazkur masala bo'yicha pedagogik olimlarning yakdil yondashuvlarini tarkib toptirish va asosiy faoliyat yo'nalishlarini belgilab olish dolzarb bo'lib turganligini ta'kidlab olamiz.

Adabiyotlar:

1. "O'zbekiston-2030" strategiyasi. // www.ziyounet.uz
2. O'zbekiston Respubliksi Vazirlar Mahg'kamasining 2020 yil 6 iyundagi 422-sonli Qarori bilan tasdiqlangan "Umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilari uchun "Tarbiya" fani Konsepsiyasi". // www.ziyounet.uz
3. O'zbek pedagogik qomusi. 1-3 Tom. – Toshkent, 2015-2018.

РЕЗЮМЕ

Maqolada o'zbek Pedagogikasida idrok etilayotgan Tarbiya yangi konseptining manbalari to'g'risida fikr yuritilgan va ularni tizimlashtirishga doir takliflar taqdim etilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены источники новой концепции воспринимаемого воспитания в узбекской педагогике и представлены предложения по их систематизации.

SUMMARY

The article examines the sources of a new concept of perceived education in Uzbek pedagogy and presents proposals for their systematization.